

לכרמלית או לרשות הרבים (באם נפחת מג') — דמדמחלקם לשנים משמע דחלוקין הם באיסוריהם. ובנפחת מג' ה"ז הוצאה מהתורה מרה"י לר"ה ממש¹³.

סימן שפב

סעיף א

ולפי שאינו מצוי שידור ישראל א' עם גוי בחצר מפני שיחוש לעצמו שמא יהרגנו, כי הגוים חשודים על שפיכות דמים.

ראה לעיל הערות וביאורים לסימן כ סעיף ו.

סימן שצג

סעיף ג

העירוב אין צריך להיות קיים אלא ביה"ש, ויכול לאוכלו כשודאי חשכה .. ויש לבצוע עליו בשבת שחרית (או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי), דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת.

סברא זו "דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת"¹, הביאה אדה"ז גם בהל' יו"ט² גבי עירוב תבשילין, וז"ל: "לכתחילה צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיקן כל צרכי שבת .. ומ"מ מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של עירוב תבשילין עד א' מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו .. שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת". אלא שאדה"ז ממשיך שם ומוסיף "ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה ג' של שבת כדי לעשות בו מצות הרבה, שמניחין זה

להציון דסנהדרין. אלא לכללות הציונים]. (13) ע"פ לקו"ש חט"ז ע' 527-8 בהערות.

סימן שצג

מצוה אחרית. אבל ראה רא"ה ברכות שם (לא) הפירושים מיירי בעירובי חומין). וכמאירי (ברכות ושבת שם), וחידושי הר"ן (שבת שם), מיירי בעירובי תבשילין. וכ"ה באוצר הגאונים שבת שם (מרכ יוסף גאון).

(2) סי' חקכו ס"ב.

(1) מקורה של סברא זו הוא כגמרא בענין עירובי חצירות (ברכות לט, סע"ב. שבת ק"ו, סע"ב (בשינוי לשון קצת)): רב אמר ורב אסי כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא ("שערבו בו אתמול ערובי חצירות" — רש"י ברכות שם) מכרכין עלי' המוציא לחם מן הארץ אמרי הואיל ואיתעביד ב"י מצוה חדא נעביד ב"י

הכבר ללחם משנה בסעודה הראשונה, ובסעודה שניה של שבת, ובסעודה שלישית בוצעין עליו".

והנה מקור המנהג להניח העירוב עד סעודה שלישית הוא במהרי"ל³ שהנהיג "להניח כבר העירוב (תבשילין) ללחם משנה בליל שבת ובשחריתו, ובסעודה שלישית הי' בוצע עליו". ועד"ז איתא במהרי"ל גבי עירוב חצירות⁴ "ובליל שבת ובשחריתו אני מניחו ללחם משנה .. ואמר דגם בליל שבת יכולים לאכלו .. רק חביב עליו להרבות בו מצוה", "בסעודה שלישית בשבת .. היה בוצע על ככר .. אותו שעירב בו עירובי חצירות כו"⁵. וכן מביא גם המהרש"ל⁶: "היה מנהג מהר"ם להניח הככר תחת הלחם משנה בליל שבת ולמחרתו ובסעודה ג' היה בוצע עליו, מאחר דאיתעביד ביה מצוה אחת ראוי לעשות עליו מצות אחרות, וכן נהגו בעירובי חצירות". ועפ"ז צריך להבין: מכיון שמהרי"ל ומהרש"ל מזכירים את המנהג לאכול את העירוב רק בסעודה שלישית (בין בעירובי תבשילין ובין בעירובי חצירות), ואדה"ז עצמו הביאו גבי עירובי תבשילין — למה אין אדה"ז מביא מנהג זה כאן גבי עירובי חצירות?

ב

וי"ל הביאור בזה: דהנה בשתי סעודות הראשונות של שבת יש חשיבות יותר גדולה מאשר בסעודה השלישית⁸: שהרי לכמה דיעות אי"צ כלל ללחם משנה בסעודה השלישית. ויתירה מזו: יש אומרים שסעודה שלישית אינה צריכה פת כלל (ויוצאים במאכל מחמשת המינים כו'), ועד שיש דעות שיוצאים ידי סעודה זו בפירות וכו' —

וע"כ לדעת אדה"ז בעירובי חצירות (משא"כ בעירובי תבשילין — ראה לקמן), יש לבצוע על ככר העירוב בסעודת שחרית, שעיי"ז מקיימים

מצוה חדא נעביד בה מצוה אחריתי מקורה בעירובי חצירות, כנ"ל הערה 1, ע"ש. ועד"ז קשה על המג"א סי' תקכו סקט"ו שהביא מי"ש המנהג בעירובי תבשילין, אבל משמיט הסיוס שביש"ש "וכן נהגו בע"ח".
(8) בהבא לקמן — ראה טוש"ע או"ח סוס"י רצא ונ"כ שם. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.

(3) הלכות עירובי תבשילין כסופן. הובא בכאר היטב סי' תקכו סק"ב.
(4) הלי' עירובי חצירות.
(5) שם הלי' שבת.
(6) יש"ש ביצה פ"ב סוס"י יח. הובא בכ"ח סי' תקכו. ט"ז שם סקי"ד. מג"א שם סקט"ו.
(7) וכפרט שהסבדא הואיל ואיתעביד כו'

בעירוב לא רק מצות לחם משנה (שתי פעמים), אלא גם מקשרים את אכילת העירוב עצמו במצות סעודת שבת וחיובה (שהיא סעודה שלכו"ע מחויבים בה בפת⁹), משא"כ בסעודה שלישית.

ואין לומר דלכאורה עדיף לבצוע בסעודה שלישית שעי"ז מקיימים בכבר העירוב מצוה שלישית — ברכת המוציא שבסעודה שלישית — כי מכיון שבסעודה זו אין (לכמה דיעות) חיוב פת, הנה ברכת המוציא שבזה אינה אלא בתור ברכת הנהנין — והרי זה ישנו גם כשבוצעים עלי" בסעודת שחרית (נוסף על מצות לחם משנה).

ווי"ל שטעם המהרי"ל (והמהרש"ל) דס"ל שיש להמתין מלבצוע עד סעודה ג', הוא מפני שס"ל שברכת המוציא נוספת דסעודה שלישית (עם אכילת פת אז) מכריעה המעלה דאכילת פת דסעודת שבת, כיון שגם לדעות הסוברות שאין חיוב פת בסעודה שלישית, באם אכל אז פת — מצוה קעביד¹⁰].

אלא שעצ"ע למה מוסיף אדה"ז בחצ"ע¹¹ "או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי"¹² — דלכאורה טוב יותר להמתין עד סעודת שחרית דאז עושים בו "מצות הרבה" (ב' פעמים לחם משנה וסעודת שחרית)¹³.

ואולי טעם הסברא "לאכול העירוב משחשכה מידי"¹⁴ הוא לאשמעינן ד"בבין השמשות סגי"¹⁵.

בליי שובתא כו". וכ"ה במאירי ואוצה"ג שבת שם (לענין עירוב תכשילין — כנ"ל הערה 1).

13) ולהעיר ג"כ דכבוד יום קודם לכבוד לילה — שו"ע אדה"ז סי' רעא סוס"ח, רס"י רפט.

14) כמנהג מהר"ם שנסמן לעיל הערה 12.

15) ראה ב"י שבהערה 12 "דכשהיו (עירוני חצירות ותחומין) קיימין בבין השמשות — סגי".

ע"ד מאמר ר' זירא בכרכות (לח, סע"א ואילך): "כשלמא אי אמר המוציא אשמעינן טעמא ואשמעינן דהלכתא כרבנן, אלא דאמר

9) ראה טוש"ע או"ח סוס"י רעד. שו"ע אדה"ז שם ס"ה. פסקי דינים להצ"צ ח"ב יט, ג [שנו, ג]. אבל להעיר משו"ע אדה"ז או"ח סי' קפח ס"ו בהגה"ה. ראה לעיל הערות וביאורים לסי' רעד ס"ה.

10) וע"ד כשבנוסף על ג' התפלות מתפלל כל היום (בכרכות כא, א). נתינת צדקה לאחרי שכבר נתן חומש. ועוד כו"כ.

11) להעיר מהידוע דכל ספק העמיד אדה"ז בחצ"ע"ג.

12) והוא כמנהג מהר"ם שהובא בב"י סי' שצד. דרכי משה (רמ"א) שם. וכן מפורש בירושלמי עירובין (פ"ו סה"ז) "מברך עליו

ג

אך עפ"ז צריך ביאור: דא"כ מדוע בעירובי תבשילין מביא אדה"ז את המנהג לבצוע על ככר העירוב רק בסעודה שלישית, והרי ע"פ האמור לעיל (בעירובי חצירות) עדיף לבצוע עליו בסעודת שחרית משום שהיא יותר חשובה (מבחי' החיוב) מסעודה שלישית?

והביאור בהקדים, דהנה מצינו שינויי לשונות בדברי אדה"ז (בענין אכילת העירוב בשבת): שבעירובי חצרות הוא כותב "העירוב אצ"ל קיים אלא ביה"ש וכו' ויש לבצוע עליו בשבת שחרית .. דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת".

משא"כ בעירובי תבשילין כותב אדה"ז: "לכתחלה צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיקן כל צרכי שבת שאז רשאי לאכלם מעיקר הדין, ומ"מ מצוה מן המוכרח להמתין מלאכול הפת של ע"ת עד אחד מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו .. שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת כו".

שמהלשון גבי עירובי חצירות מוכן, שההידור "לבצוע עליו בשבת שחרית" אינו שייך לענין עירובי חצרות ולגדרו, אלא הוא ענין צדדי בלבד ומטעם "הואיל ונעשית בו מצוה כו". משא"כ מדיוק וקישור הלשון בעירובי תבשילין מוכן שההנהגה "להמתין מלאכול הפת עד א' מג' סעודות השבת כו" אינה רק ענין צדדי ("הואיל ונעשית בה מצוה כו"), אלא היא גם "מובחר" שב"מצוה" זו, בענין עירובי תבשילין גופא.

ועפ"ז י"ל, שזה שבעירובי תבשילין נוהגין לאכול העירוב בסעודה שלישית אינו משום הענין "שכל שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת כו" (שמשום זה באמת עדיף לבצוע על העירוב בסעודה הב' של שבת, כנ"ל), אלא משום הענין המיוחד שיש בעירובי תבשילין (שאינו בעירובי חצירות) — עדיף לאכול העירוב בסעודה שלישית, כדלקמן (בקיצור עכ"פ).

דהנה בטעם תקנת עירובי תבשילין נאמרו בגמ' ¹⁶ ב' טעמים והביאם

(16) כיצה רפ"ב (טו, ב).

מוציא מאי קמ"ל".

אדה"ז בשלחנו¹⁷, וא' מהטעמים הוא (בלשון אדה"ז) "כדי להרבות בכבוד שבת, שע"י שאתה מזקיקו לבשל תבשיל א' מעיו"ט בשביל תיקון צרכי סעודות השבת שלאחריו, הוא נזכר על כל צרכי השבת מעיו"ט, ובורר מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט". ומכיון שתקנת עירוב תבשילין (ע"פ א' מהטעמים) הוא כדי שיהי' "נוכר על כל צרכי השבת", ובל' הגמ' "זכרהו מאחר שבא להשכיחו", אזי י"ל שגם באופן שאדם הכין כבר את כל צרכי השבת ואין כבר החשש של "קרוב שבת להשתכח . . ואינו מניח לשבת כדי כבודו", אך מכיון שענין העירוב הוא בשביל ענין הזכירה (ענין חיובי) מסתבר לומר שהזכרון שמצד העירוב הוא גם בשבת עצמו. וממילא מובן שכשמשתמשים בעירוב בפועל לצרכי השבת וסעודתה מקיימים את ענין הזכירה באופן דמצוה מן המוכרח.

ולפי"ז ככל שמשתמשים בעירוב תבשילין במשך זמן ארוך יותר בסעודות השבת (בשתיים הראשונות — ללחם משנה, ובשלישית — גם "לבצוע עליו"), מתוסף הדגשה נוספת ויתרון בעצם ענין הזכירה: כל פעם שאוכלים ממאכלי השבת שהכינו ביו"ט (מחמת העירוב), מוסיפים ב"זכרהו" ע"י שמשתפים בסעודה את העירוב תבשילין¹⁸. אך כל זה בעירובי תבשילין, אבל בעירובי חצירות שאין בו ענין זה (ד"זכרהו"), לכן עדיף לבצוע עליו בסעודת שהרית של שבת (ולא בסעודה שלישית) כדי לקשר את אכילת העירוב עצמו עם סעודה כזו שיש בה חיוב אכילת פת לכו"ע, כנ"ל¹⁹.

מהדורא בתרא

שייך לסימן רנב וסימן דש

עיין רמב"ם סוף פרק כ מהל' שבת, במי נאמר¹: וינפש בן אמתך והגר, זה גר תושב שהוא שכירו ולקיטו של הישראל, כמו בן אמתו, שלא יעשה

17) ס"י תקכו ס"ב. 19) ע"פ לקו"ש חט"ז ע' 183-9. נדפס גם

(בתרגום ללה"ק בתוספת פיענוחים) בחידושים

וביאורים בש"ס ח"א ס"י כג.

18) זהו תמצית הביאור, וראה בארוכה

בלקו"ש שבהערה שלאח"ז. ואכ"מ.